



KAÁN

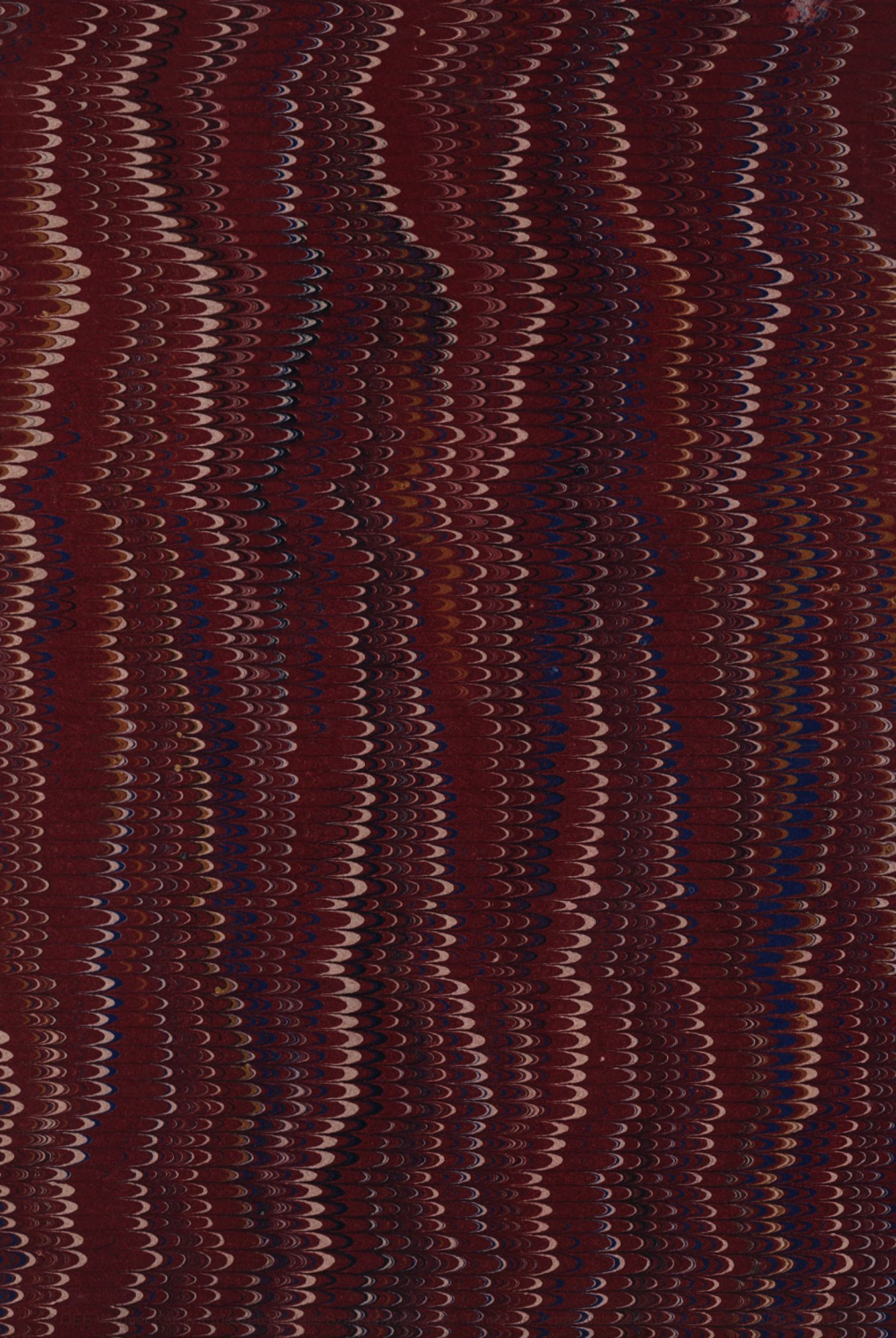
KÁROLY.

A
hegyvidéki
erdőgazdaság
szerepe
a nemzet
tartásában



DK

141





OEE Könyvtár
ÁII.EII. 2018

A

HEGYVIDÉKI ERDŐGAZDASÁG SZEREPE A NEMZET HÁZTARTÁSÁBAN

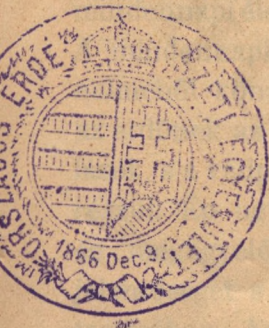
IRTA ÉS AZ ORSZ. ERD. EGYESÜLETBEN 1901. MÁJUS HÓ 4-ÉN ELŐADTA

KAÁN KÁROLY

M. KIR. FŐERDÉSZ.

D. k. 298

KÜLÖNLNYOMAT AZ ERDÉSZETI LAPOK 1901-IK ÉVFOLYAMÁNAK 7-IK FÜZETÉBŐL.



BUDAPEST

„PÁTRIA“ IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1901

Áll. Ell. 2018
OEE Könyvtár

NEGYVÉRTI ERDŐGAZDÁG SZERKEZÉSE

A NEMZETI PÁRTYÁK SÁVJA

1891. évi XXXII. törvény a nemzeti pártysávokról

WAGNER KÁROLY

1891. évi XXXII. törvény

1891. évi XXXII. törvény a nemzeti pártysávokról

1891

[Handwritten signature]

[Handwritten notes]



UDAPBET

ERDŐGAZDÁG SZERKEZÉSE

1891

Mélyen tisztelt Uraim!

Nem régen tanulmányi megbizatással járva egy éven át a külföldet, különös előszeretettel figyeltem meg, hogy jut-e, s milyen fokú szerep az erdőnek a hegyvidék, s egész nemzetek közgazdasági életében?

A Vogesek, a Schwarzwald hegység, a Schönbuch, a sváb Jura, a bajor, svájci és az osztrák Alpesek, valamint a Kárpátoknak galicziai és bukovinai része, a közgazdasági előrehaladottság különféle stádiumából bő alkalmat nyújtottak nekem a megfigyelésre.

A látottak révén szerzett benyomásokat, az idevágó szakirodalom szemmel tartása mellett óhajtom nagybecsű türelmükkel most előadni.

*

Államok életében úgy, mint egyesek felfogásában mindinkább meggyökeresedik az erdők ama jelentőségének a tudata, melylyel azok a nemzetek háztartásában a közjó, s a mindennapi élet annyiféle vonatkozásaiban kifejezésre jutnak. A mindennapi tapasztalatból és az államok gazdasági történelméből könnyen kimutatható az a fontos hivatás, mely az erdőnek az elkopárosodás, a vizmosások, a földcsuszamlások, s a vadpatak-képződések meggátlásában jutott osztályrészül. Ép úgy ismeretesek azok a tudományos buvárlatok és megfigyelések, melyek az erdőnek ezen kívül kiváló jelentőséget s fontos szerepet tudnak be a természet háztartásában. Avagy ki tagadná manap az erdő jótékony befolyását a vidék klimájára, a csapadékmennyiségre, a

források vízbőségére, a szelek hatásának fékezésére? Mér-sékelő befolyást gyakorol az erdő a zivatarok és jégfelhők képzésére, a korai és késői fagyok jelentkezésére.

A külföld nem egy példáján láttam, s bizonyára hazai viszonyaink között is találunk eseteket a hegyvidék erdőgazdaságában, hogy a legszebb állabok letarolásával a televénydús talaj mocsáros lett, s csak nehezen és nagy költséggel adható vissza a kulturának. Másutt pedig az erdő eltávolításával köztudomás szerint éppen a laza, nyirkos humus kiég, kiszárad, s a szél, az eső tova sodorja, sivárrá teszi az eredetileg televénynyel födött hegyoldalakat.

Avagy a közbeismerés, és az ide vágó irodalom nem igazolja-e manapság, hogy az erdőpusztítás milyen befolyással van az árvizek hatásosabb megnyilatkozására, azok károsításának fokozására?

Ott, hol az erdő nem jutott a lelketlen emberiség prédájára, s azt konzervatív kezek fenntartották a jelenre, ahol nem változott meg az *egészséges egyensúly* a mezőgazdasági földek és az erdő térfoglalása között, s mindegyik a maga helyén maradt, s gazdaságilag fejlődött is: ott, ha bármi okból közgazdasági bajok jelentkeznek is, azok csak időköziek és orvosolhatók. Ahol azonban a gazdasági élet egészségtelen fejlődése az erdők elpusztítására vezetett, ott az elkopárosodás természetes következményei nemcsak a hegyvidék, de egész országok közgazdasági életét bénítják meg.

Majd minden országban, ahol nem becsülték meg az erdőt, elszegényedett a nép, elkopárosodott a vidék. Görögország és Kis Ázsia egykor magas kulturájáról és termékenységéről híres, ma száraz, kopár vidék! Sardinia és Sicilia hajdan gabonakamrái Itáliának, ma kiszáradtak for-

rásai és patakjai! Sivár a táj, s «az egykor virágzó nép ma testben és lélekben hasonló hazája földjéhez.»*)

Avagy mit szóljunk Spanyolország állapotához, hol az erdőpusztítás és a megszámlálhatatlan juhnyájak évszázadokra nyuló bajoknak váltak kuforrásaivá? Svájcz sem becsülte meg, s feldarabolta lakossága között az erdőt, melynek elpusztítása a szikla- és lavina-omlások, földcsuszamlások és vadpatakok annyi kárt okozó garázdálkodásának nyitott utat.

Ijesztő példák a bajor alpesek vizlemosta, elkopárosodó hegyoldalai, hol a népnek évszázados szolgalmakban biztosított jogai az erdőgazdálkodás közhasznú fejlődésére békót vernek. Még ijesztőbbek ennél is Tirol és Salzburg esetei, hol az 1882. évi, s éppen ilyen okokból pusztított árvizek megszámlálhatatlan milliónyi károkat okoztak. Az állam 18 millió forintnál többet felemésztett óvó intézkedései dacára e bajok 15 év múltán (1897-ben) megismétlődtek, s ki tudja milyen következményeket hoznak még a jövőre.

Ilyen okok készítették a tiroli, a délsvajczi és az olasz munkást, hogy más vidéken, más országban szerezzen kenyeret otthon hagyott családjának.

Hazánk sok vidékén a régebbi erdőpusztítások hatása most jelentkezik. Erdőtörvényünk a tizenkettedik órában szüntette be azt a rablógazdaságot, melynek elkövetése óta éppen elégséges idő mult el, hogy következményei hegyvidékünk közgazdasági életében lépten-nyomon sájnálatos mértékben nyilvánuljanak. Ennél azonban sokkalta hosszabb időre van még szükség, hogy a bajok ismét jóvátehetőek legyenek!

A hegyvidéki erdőgazdaságot ily fontos szerepe következtében mindig *magasabb* közgazdasági szempontokból

*) Fw. Centralblatt 1885.

kell megitélnünk, szemben az egyoldalú érdekek talán közhasznót is ígérő, de muló előnyeivel és elmaradhatatlan következményeivel.

A német birodalom földje az, melynek jó részében minden időben becsülte a nép az erdőt, s más közgazdasági ágak fejlesztése mellett korán belátta azt a fontos szerepet, mely az erdőnek a nemzet háztartásában jutott. Ebben leli magyarázatát az a körülmény, hogy amíg más nemzetnek is van fényes történeti multja s a jelenre kifejlett kulturája, az erdőgazdálkodásnak olyan magas fokára, mint a német birodalom nagy része, egy sem juthatott. Ebben látom magyarázatát, hogy amíg a francia kopárok befásítására, vadpatakszabályozásokra és egyéb meliorációkra már évtizedek óta milliókat költ, hogy a multak erdőgazdasági hibáit s ezek káros következményeit orvosolja, és erdőgazdaságának *jelen* sikereivel maig sem kérkedhetik éppen a multak bűnei miatt: — addig a német hatalmas közgazdasági fellendülése közepett büszkén mutat reá,*) hogy 14 millió hektár erdejében, mely az összterület 25⁰%-át meghaladja, immár tizezer millió a nemzet vagyona, mely 400 millió nyers és 200 millió tiszta jövedelmet hajt évenként a birodalomnak.

Önérzetesen hangoztatja, hogy oly közkincs ez, mely a közvetlenül nyújtott anyagi jövedelem mellett előnyös kihatásu a közélet számos más mozzanatára is.

Az erdőgazdaságának, s az erdészeti irodalomnak van multja; de van e mellett olyan jelene is, mely példája immár országnak és világnak. Vannak bő tapasztalatai a multból, jeles eredményei a jelenben, s olyan czéltudatos tervei a jövő erdőgazdaságát illetőleg, melyek kielégíteni

*) Fw. Centralblatt 1896.

hivatvák a közgazdaság legfőbb intentióit is, és kiegyenlítik azokat a gyakran ellentétes érdekeket, melyek a hegyvidéken, a hullámos részeken, sőt néha a sík földön is az erdőgazdaság és a közgazdaság egyéb ágai között felmerülhetnek.

Ez a harmonia, melyet nemcsak a társadalmi élet követel meg, de maga az anyatermészet is megkíván, az egyensúlynak és az egészséges fejlődésnek alapföltétele!

Hazai viszonyaink között az erdőkhöz kötött fontos állami érdek erdőtörvényünkben találta meg szilárd alapkövét, futó homokjaink fokozatos megkötésével, de főleg a kopárok befásítására szolgáló csemeték millióinak évenként megújuló ajándékozásával nyerte táplálékát, s a községi erdők állami kezelésbe vételével jutott legutóbb is kiváló kifejezésre.

Okszerű mederbe terelt erdőügyünknek negyedszázados multja olyan sikereket mutat fel, melyek feljogosítanak bennünket arra, hogy a külföld még mindig sokkal fejlettebb erdőgazdaságának példáit a hasznunkra való kritikai méltatás tárgyává tegyük.

Az erdészeti irodalomban mindinkább általánosodó az a nézet, hogy nem a szigoruan pénzügyi alapra fektetett erdőgazdaság, mely a *talajtól* várja a legnagyobb hasznot, hanem a reánk maradt *erdőnek* fejlesztése, gyarapítása, jövedelmezőbbé tétele, az erdőtalaj ápolása és termő erejében való fenntartása az a mód, mely sikerre vezet a magasabb közgazdasági szempontokból vett erdőgazdasági célok elérésében. Ez az elv a német birodalomban hosszú vitákból, mélyreható tanulmányokból s a multak gazdag tapasztalataiból kristályosodott ki és olyan tétel, mely megköveteli, hogy az erdőgazdasági jövedelem, tehát a tőke járadékának számbavételénél más mértékkel mérjünk,

azt más elbírálás alá vegyük, mint azt egyéb közgazdasági ágazatnál, s akár a mezőgazdaságnál lehet.

A mezőgazdaság évenként aratja termését, melyből az év végére a munka és tőke jövedelmével számol be. Itt a talajjáradék első sorban jöhet figyelembe a jövedelmesség számításánál; míg az erdőgazdaságban, hol a gyakran csekély értékű talajt a többnyire nagy értékű erdő borítja, a talaj és az erdő járadékát elválasztani nem lehet. Azért mondta Baur dr. a nagy erdész, a müncheni egyetem rektori székének 1895. évi elfoglalásakor tartott beszédében, hogy legszolidabb alapon áll az erdőgazda akkor, ha a talaj és az erdő járadékában a gazdasági eredmények maximumát biztosítja. Az ilyen maximumot pedig a jogosult kivételektől eltekintve 80—150 éves vágásfordulóban nevelt szálerdők nyújtják, melyek a gazdaságnak a legnagyobb jövedelmet biztosíthatják, a szükségletet pedig a legkeresettebb választékokkal elégítik ki. Az ilyen erdőkben még hatalmas fák nevelhetők, melyek ugy az aesthetikust, mint a socialpolitikust, de a pénzügyi alapon álló embert is még leginkább kielégíthetik.

Mindennek daczára ez a magas kor, s ezzel az a körülmény, hogy a termés megéréséhez átlag egy század vagy azt is meghaladó idő igényeltetik, nem engedi meg a gazdálkodónak, hogy a változó szükséglet kielégítésére már az erdő nevelésében is különös figyelemmel legyen, mert amíg az erdő megéri, az igények sokoldalú átalakuláson mehetnek keresztül.

A mezőgazdaságnál ez akadálytalanul megtehető, amint hogy nem ütközik nehézségbe az sem, hogy a kevésbé keresett, s ekként nem úgy jövedelmező termény helyett olyant neveljen, mely időlegesen jobb piacra talál.

A bükk manapság csekély jövedelmet hoz, s mi még

sem tehetjük, hogy mellőzzük, s ne elegyítsük egyéb fanemeink közé, hol ma állabápoló és fenntartó szerepe van, s ki tudja száz év múltán milyen jövedelmező ága is lehet az erdőgazdaságnak? Svájcban a selyemgombolyításhoz a nyírfát esztergályozzák, s ágait is műfául használva — mint a helyszínen értesültem — szép értéket ér el.

Az erdei vadcseresznyefát, mely kellő záródásban eléggé ágtalan törzsre nevelődik, manap ott jobban fizetik butorgyártáshoz, mint a kőrist. Heidelbergben hallottam, hogy ott butor-bélésfául a vadgesztenyét keresik. És mégis, nem volna-e meggondolatlan tőlünk, de a svájci vagy a heidelbergi erdőgazdaságtól is, hogy ilyen fanemet telepítsen nagyobb mértékben, mikor száz vagy ötven év múltán is a kereslet egészen más irányu lehet.

A mezőgazdaság azt a gazdasági ágat úzi, mely jövedelmező, míg az erdőgazdaság ott is kénytelen közérdekből erdőt nevelni, s azt *fenntartani*, hol az talán csak kiadással jár, ahol az a leggazdaságtalanabb. Amíg ezek a körülmények a talajjáradék képzésénél kedvező eredményre nem vezethetnek, s magángazdasági szempontból talán kárral is járhatnak: ki tagadhatná meg azok nagy jelentőségét közgazdasági tekintetben. Ki tagadhatná meg erdőtörvényünk kiválóan közérdekű intézkedését a véderdők képzésében? Avagy nem kötelességünk-e a havasok alján, a sokoldalú káros eljárások folytán leszorított tenyészeti határt régi helyére felhoznunk és fenntartanunk nem éppen erdőgazdasági, hanem közgazdasági érdekekből?

Nem kell-e éppen a legmeredekebb helyeken ápolnunk és fenntartanunk az erdőt annak nemzetgazdasági hivatásából folyólag? Sőt nem kell-e más gazdaságot, talán kevésbé jövedelmezőt úznunk városok, fürdőhelyek,

nyaraló telepek közelében, hol az erdő a lakosságnak, a közönségnek üdülő helyül szolgál?

Az ár megállapítása minden közgazdasági ágnál a termelési költségen alapul, s a termény keresletének és kínálatának befolyása alatt áll. A termelési költség dönti el a termény jövedelmes voltát, s nyújt alapot a földmívelő gazdaságoknál a talajjáradéknak megállapításához.

Erdőgazdaságoknál azokat a kiadásokat, melyek az erdő fáinak megéréséig felmerültek, megállapítani majdnem lehetetlen! Avagy ki állapíthatná meg — így szól Baur — a százados tölgyek nevelésében felmerült gazdasági kiadásokat, a melyek adóban, kezelési költségben, az erdő telepítésében, ápolásában, s annyi sok más egyében az évtizedek hosszú során oly változatosan nyilatkoztak meg? Ki mondhatná meg, hogy az erdő, melyet ma telepítünk, a reá fordított költséget megtéríti-e majd egy század multán?

Mindezek a körülmények, s főleg a hosszú termelési idő oka annak, hogy az erdőgazdaság oly sok tekintetben elüt egyéb közgazdasági ágtól, s nem nyújt nagyobb teret a gazdálkodó szempontjából kívánatos nyereszkeedéshez, mely nagyobb mozgékonytságot kíván, mint a melyet az erdőgazdálkodás nyújthat. Ezek a körülmények igazolhatják azt, hogy az állam, a testületek és a hitbizományok legjobb letéteményesei az erdőgazdaság érdekeinek. Joggal mondja ezért Baur dr. az erdőről,*) hogy «gyors meggazdagodáshoz nem segít, de megóv az elszegényedéstől,» s hogy Smith Ádám ama nagyfontosságú kijelentése, mely szerint az állam nem alkalmas valamely közgazdasági ág úzésére, a közlekedési eszközöket és az erdőgazdaságot illetőleg fenn nem állhat.

Országok példái bizonyítják, hogy az egyesek részé-

*) Fw. Centralbl. 1896.

ről űzött erdőgazdálkodás nem egy esetben egész nemzetek kárára vált, míg az államüzte okszerű erdőgazdaság polgárai javát, a közjót, s a nemzet érdekét tudta szolgálni mindenkor. Beigazolta a nemzetek gazdasági történelme, hogy ott is, ahol éppen Smith elveire való hivatkozással az állam eladta erdőségeit, azt nem a nyugodt megfontolás idejében és kedvező pénzügyi körülmények között tette, hanem többnyire szükségből nyult az erdőkben birt vagyonához.

A XVIII. század végén, az 1789—1793. években Franciaországban $3\frac{1}{2}$ millió hektár erdőt vágtak le. És Franciaország e meggondolatlan tettét annál jobban érzi manap, mert összterületéből csak 16%-ot borít erdő, s ennek is $\frac{2}{3}$ -a magánosok kezében van. A francia földmivelés és kereskedelem ministerének 1879. évi márczius 28-án tett előterjesztése szerint addig 79,000 *ha.* biztosított ugyan újra az erdőkulturának, de még 758,000 *ha.* vár arra, hogy 148 millió frank költséggel beerdősíttessék; bár e terület egy része először még 72 millió frank értékben az állam részére megszerzendő.*)

Nem lehet azonban elégséges, hogy az állam, s törvényeinek korlátai között egyesek vagy testületek egyedül az erdők fenntartására törekedjenek. Az erdők fenntartásának érdeke által megszabott határok között a magán-gazdasági szempontoknak kell érvényre jutniok, mert bizonyos értelemben a magánérdekek kielégítése legjobb biztosítéka éppen az erdők fenntartásának. A jól jövedelmező erdőnek a birtokos örvend, azt fenntartani törekszik, s e mellett a vidék lakosságának is állandó kérelmet biztosít. Ily értelemben azután az erdők, s a bennök rejlő nagy vagyon hasznosítása, az erdők jövedelmezőbbé tétele

*) Fw. Centralbl. 1897.

közgazdasági érdek, mely a külföld meggyőző példái, s itt-ott hazai viszonyaink igazolása szerint nemcsak az erdőtulajdonos anyagi előnyeire, de az erdős vidék, sőt a nemzetek jólétének emelésére is nagy hatással van.

Az erdőgazdaság ez irányu hivatásának betöltésénél nagy szerep jutott az *erdőfeltárásnak*, az erdők szárazföldi szállító eszközökkel való behálózásának, mert utat nyit az erdőgazdaság belterjességének fokozásához, s jövedelmezőségének olyan emeléséhez, mely a tulajdonos anyagi érdekeit is kielégítheti. Módot nyújt e mellett olyan gazdasági eljárások üzéséhez, melyek a közjónak az erdőkhöz kötött követelményeit kielégíteni képesek.

Az erdőfeltárásnak azonban erdőgazdasági jelentősége mellett egyéb közgazdasági fontossága is oly kiváló, hogy azt kicsinylenünk egyáltalán nem lehet.

A manap közgazdaságilag annyira előrehaladt Baden nagyhercezség Schwarzwaldjának községeiből, s különösen a favágó munkástelepekről a XIX. század első felében, az erdőfeltárás munkálatainak megkezdése előtt *sokan vándorolnak ki*, azzal indokolva elhatározásukat, hogy megszáporodott a lakosság, nem nyújt elég táplálékot a föld, nincs kereset, több év óta rossz a termés stb.*) A hegyvidék lakossága ugyanis ott, épen úgy mint nálunk, nem örvendett különös anyagi jólétnek, hol a népnek silány, s többnyire már nagyon is megoszlott magángazdasági jövedelmén kívül egyéb kereset nem jutott, mint a *feltáratlan* erdők minden évi üzemének munkája. Az ilyen erdőgazdaság termésének körülményes előállítás, kihozása és szállítása ugyanis az elég magasra emelt bérek daczára úgy az erdőmunkásnak, mint a fatermés szállítójának különös anyagi előnyöket nem biztosítanak. Az utak hiánya,

*) Die Forstverwaltung Badens, Karlsruhe 1857.

vagy azok fejletlen volta az erdőgazdálkodás minden munkájának akadálya lehet, az anyag kihozását és szállítását azonban különösen nehézkesé teszi.

Dengler*) a badeni Schwarzwaldnak, ennek a napjainkban már modern értelemben, s mondhatnók hovatovább tökéletesen feltárt, s hazai viszonyainkhoz sok tekintetben hasonlatos hegyvidéki erdőségnek utairól a XIX. század első évtizedeit illetőleg így ír: «Ahol a fuvaros évszázadok előtt haladt, arra mennek akkor is; és ha az út feneketlensége miatt azon már átjutni nem lehetett, úgy jobbra-balra térnek ki az út mentén, ha azt annak fekvése egyáltalán megengedi. Négy lovat fogtak egy kocsit elé, hogy oly terhet vonjanak, minőt manapság két tehén hoz ki az erdőből. És ha szekéren már közlekedni nem lehetett, úgy szenítették a fát, s szállították a szenet zsákokban teherhordó lovakon, a minők ezrével voltak a Schwarzwaldban, s melyek elég károkat okoztak, mert felügyelet nélkül legeltették az erdőben. Ahol pedig ez a mód is lehetetlen volt, ott a legjobb választékokra szorult a kihasználás, s a többi fekvő maradó részt a korhadásnak engedték át, vagy felégették ott, hol az a fautódoknak, a magból kelt fiatalosnak ártalmára lehetett».**)

Azonban nemcsak a fuvarozás nehézkesége, de az a körülmény is, hogy az anyagszállítás ilyen esetekben havon, szánutakon, s így rövidre szabott határidőn belül ejtendő meg, különösen bonyolítja az anyagszállítást. Felátlatlan hegyvidéki erdők gazdaságának pontos feljegyzéseiből tudom, hogy a téli idény alatt az épületi fának a havon való szállítására alig jut 4—6 hét, mert az utak

*) Festschrift für die Mitglieder der XXI. Versammlung deutscher Land- und Forstwirthe 1860.

**) Erdészeti Lapok 1899. XI. f.

teljesen kiépítetlen volta, s a vizenyős völgyekben hamar nyirkossá váló hó az épületi fának ez időn túl való kiszállítása elé nagy akadályokat gördít. Az ily rövid idő alatt eszközölt épületifa szállításnak a kénytelenségből, s kimagyarázható gazdasági érdekből annyira siettetett munkájával a magángazdasági érdekek kielégítése bizonytalan, közgazdasági eredményei pedig előnyöseknél éppenséggel nem mondhatók. A rövid téli idény alatt ugyanis az ellenesésekkel teli rossz és nem egy esetben feneketlen utakon a majdnem éjjel-nappal úzótt fuvarozás mellett a gazda marháját tönkre teszi, s nehéz keresményének egy részét ekként a következő esztendőben új igavonó állat beszerzésére kell fordítania. Ha pedig kibirja az állat egy-két évre az ilyen anyagszállítást, úgy a nyári idény alatt más munka hiányában a legelőre kerül, mert a mezőgazdaság a hegyvidéken kevés foglalkozást nyújt a fuvarerőnek.

A fatermés ilyen szállítása a hegyvidék lakosságának anyagi jólétet nem biztosíthat. A tehervonó állat túlfeszített igénybevétele az állattenyésztés romlására vezet, s a közgazdaság egyéb ágazatában is érezteti káros következményeit. A nép szegényebb része ugyanis fuvarerő beszerzésére egyáltalán nem adhatja magát annak esélyei és a munka rövideje miatt. Akik pedig fuvarerővel rendelkeznek is, a jelzett körülmények s főleg a téli időjárás bizonytalansága miatt, a határidőhöz kötött anyag szállítására több esetben vállalkozni nem mernek. Ekkép tehát sok helyütt egysesek, mint vállalkozók közvetítik az anyag kiszállítását. Ezek azután a siettetett anyagszállításra alkalmas helyi fuvarerő elégtelensége miatt, vagy az időjárás szeszélyétől féltett vállalkozásuk érdekében, nem egyszer messzebb vidékről szerződtetnek fuvarosokat.

Nem szorul további bizonyításra, milyen közgazdasági

hátránnyal jár, hogy egyes vidékek keresetét ilyen körülmények megrövidítik, s hogy távol fekvő helyek talán jobb módu lakói vállalkoznak az olyan munkára, mely egyébként az érdekelt lakosság jövedelmét gyarapíthatná.

Az ilyen állapotokat a helyi körülmények olyan orvoslása változtathatja meg, mely a szállító eszközöket *állandó jellegűvé*, az év minden szakára egyformán használhatóvá teszi, s a gazdaságnak olyan üzemet biztosít, mely *az egész évben* keresetet nyújt a vidék lakosságának.

Az erdőfeltárásba fektetett nagy tőke első eszköz az erdőmunkára szorult hegyvidéki nép jólétének fellendítéséhez. Az ilyen beruházási költségek, melyek az erdőgazdaságot belterjesebbé, jövedelmezővé teszik, és a sok oldalról igazolt tapasztalat szerint *rövid idő múltán meg is térülnek, kultur-missiót teljesítenek a hegyvidéki nép jólétének fellendítésében*. Érezhetővé válik ez főleg akkor, ha különös gondoskodás történik arra nézve, hogy az ilyen munkálatok haszna *ne* a nagyban vállalkozó egyeseknek, *hanem* a munkát teljesítő népnek jusson.

A schwarzwaldi, salzkammerguti, sőt a bukovinai erdők feltáró munkáinak kivitele, mint a helyszínén tapasztaltam, ily közgazdasági érdekek szemmel tartása mellett történik. A szállító eszközök alépitménye, az utak, erdei vasutak földmunkája, az anyagtermelés és szállítás, a partbiztosítások stb. kisebb szakaszokban, s munkanemek szerint megosztott részletekben, szóbeli alku útján, s egészen rövidre szabott alkuszertődések alapján adatnak ki egyes munkáscsoportoknak. Ezek azután az ilykép inkább házilagosnak nevezhető építkezés vezetőinek útmutatása mellett foglalatoskodnak.

Ha a munkában járatosabb egyének megszerzése kezdetben más vidékek munkásainak bevonását tette is

szükségessé, alkalom és mód nyilott ahhoz, hogy a környék lakossága az erdőfeltárásnál olyan alkalmazást találjon, mely neki a munkához mért jövedelmet biztosít, s módot nyújt a szállító eszközök építésénél és fenntartásánál szükséges gyakorlat elsajátításához.

A szállító eszközök fokozatos kiépítése nem egy esetben hosszabb időt, s talán évtizedek munkáját veszi igénybe, s így néha a vidék lakosságának foglalkozását megváltoztatni, s a munkához nem szokott népet arra ösztökélni képes, mint azt éppen a Bukovinában eszközölt nagyszabású munkálatoknál láttam. Az állandó és megfelelő kereset, mely munkára tanít, az anyagi jólét előmozdításával jár. Egyének, kik kezdetben kézi munkával keresik meg kenyerüket, a munkabér megtakarított fölöslegéből igavonó marhát szereznek, mely az építőmunkák kivételében, a föld és egyéb anyag szállításánál jövedelmező alkalmazást nyerhet, az erdőfeltárási munkájának befejeztével pedig a fatermés most már időhöz *nem* kötött fuvarozásánál nyer állandó keresetet. A Salzkammergut offensee-i erdőgondnokságának vezetője említette nekem, hogy községek, hol alig egy évtized előtt 1—2 pár lóval rendelkeztek, manap, az erdőfeltárási óta 40—50 pár lovat szolgáltatnak a fatermés akadálytalan elszállításához.

Természetes ekként, hogy az erdőfeltárási munkák folytán, s a feltárt erdők mindig belterjesebb erdőgazdaságában megnyíló kereset-források befolyása alatt, a vidék közigazgatási életében az idők folyamán olyan átalakulások következnek be, melyek egy-más gazdasági ág megszűnésével, másnak fellendítésével járnak. A Schwarzwaldban — mint Dengler írja — a század elején százával legelt a marha, s nemsokára az erdőfeltárási főbb munkáinak befejeztével nem ütközött nehézségbe a legeltetési szol-

galmak megváltása, vagy olyan korlátok közé szorítása, melyek között az erdők nagyobb kárára már nem lehettek.

A nép, mely annakelőtte a legeltetésből, s a marhatenyésztésből várta jövedelmét, a fokozódó anyagszállításhoz inkább lovat, vagy más tehervonó állatot szerez, s mindinkább az istállózáshoz hajlik, mert emelkedő takarmányszükséglete a mezőgazdasági földek trágyázását, javítását, s belterjesebb megművelését teszi kívánatossá, mely a tehervonó állatok megsaporodásával már könnyebb is.

Az a fontos közgazdasági kérdés, mely nem egyszer ellentétbe állítja az állattenyésztést, illetőleg a legeltetést az erdőgazdasággal, néha ilyképen már önmagában találja a legegészségesebb kiegyenlítését, mert a lakosság jövedelmezőbb kereset-forráshoz jutott.

Az állandó szállítóeszközök már nem vezetnek a fuvarozáshoz használt állatok romlására, s így önkénytelen és már anyagi érdekekből is arra ösztökélik a gazdát, hogy erőteljesebb, teherbíró, olyan anyagot szerezzen vagy neveljen, melylyel, annak tulságos igénybevétele nélkül, több terhet szállíthat a jó utakon. A hegyvidékek ilyen helyein azután a teherszállításra alkalmas, erőteljes lófajok tenyésztésének állami támogatása a jó sikert fokozza. Sőt a dolog természetéből folyik, hogy idők folyamán a kocsiszerkezet, s méretei megváltoznak.

A Schwarzwald fatermésének a nyilvános vasutak vonaláig, esetleg a Rajnához, vagy az ipartelepekhez való szállításánál alkalmazott hatalmas termetű lovak, s a megfelelően erős kocsiszerkezetek 3—4-szer annyi fának szállítására képesek, mint az a feltáratlan erdők gazdaságában lehetséges. A schwarzwaldi utak tatarozásánál láttam, hogy egy pár ló egymáshoz kötött két oly szekér tört kavicsot szállított, aminőnek elfuvarozása rossz utakon, s gyengébb

lovakkal egyenként is nehézségekbe ütköznék. Hogy ilyen körülmények között megkettőzött, sőt azt is meghaladó kereset jut a fuvarosnak, az további bizonyításra nem szorul.

A gazdaságnak az erdőfeltárás nyomán emelkedő belterjessége több munkát, s nagyobb munkaerőt igényel, sőt újabb kereset-forrásokat is nyit a lakosságnak. A tüzi-fának akadálytalan és belterjes kihasználása, a cellulose-anyag termelése, a gyéritő és áterdőlő munkák stb. fokozottan gondos teendői a rendes haszonfatermelés mellett a gazdaság üzeméhez mindig nagyobb munkaerőt kívánnak meg, mely a már kiépült szállító eszközök fenntartásával kapcsolatosan állandó keresetet talál. Ha mindehhez a tömegében gyarapodó, s annyiféle választékokra megoszló fatermés továbbszállításának forgalmát is elképzeljük, nem lehet kétségünk abban, hogy a hegyvidéki erdők feltárása kapcsán annak belterjessé váló gazdasága van hivatva igen sok helyen arra, hogy közvetlen, s mint alább látni fogjuk, közvetett szerepében is megalapítója és fenntartója legyen a lakosság jólétének, anyagi gyarapodásának.

Baden nagyhercezség 550,000 *ha.* erdőterülete 500 millió márkát érő fakészletével évi 20 millió márka tiszta jövedelmet biztosít az erdők tulajdonosának.*) Az 1894. évi állomány szerint 90,695 *ha.* állami erdő az 1885—1894. évek**) átlagában hektáronként és évenként 55, tisztán pedig 30 márkát jövedelmezett, tehát 25 márkát kívántak meg a gazdasággal járó kiadások. Ha most már a központi igazgatást, a főerdészségek adminis-

*) Beiträge zur Statistik des Grossherzogthums Baden. Neue Folge 4. füzet Fw. Centralbl. 1897.

**) Statistische Nachweisungen aus der Forstverwaltung Baden für das Jahr 1894. Fw. Centrbl. 1897.

trativ költségeit, a községi és közterheket, az erdőhatárok fenntartásának költségeit stb. levonva, csak az erdőtelepítés, az erdőápolás, az anyag-termelés, az erdővédelem *), s az utak építésének és fenntartásának költségeit vesszük tekintetbe, úgy a vidék lakosságának hektáronként és évenként átlagban 17 márkát juttat az erdőgazdaság. Ehhez most még az anyag szállításának a vevőt terhelő kiadását, a hektáronként átlag $5 m^3$. fatermés köbméterenként átlag 1 márkával fizetett fuvardíját számítva: 22 márkát tesz ki az az összeg, melyet Baden nagyhercegség állami erdőgazdasága hektáronként és évenként juttat a vidék lakosságának.

Ez összeg kerületenként természetesen nagyon is változó, mert pl.

1. a bonndorfi főerdészség kerületében

az erdei munkák költsége 17.— M.

a fatermés szállítása 5·50 M.

A lakosságnak jutó kereset hektáronként: 22·50 M.

2. a st.-blasieni főerdészség kerületében

az erdei munkák átlagköltsége ... 24.— M.

a fatermés szállítása 7·50 M.

A lakosságnak jutó kereset tehát hektáronként 31·50 M.

Az erdőgazdaság nyújtotta foglalkozások felsorolása kapcsán nem mellőzhetjük azokat a keresetforrásokat sem, melyek az erdők feltárása révén az erdőtermények ipari feldolgozásával közvetve jutnak a népnek.

*) Erdőörökül katonaviselt erdőmunkásokat alkalmaznak, kik már mint ilyenek, három hónapos tanfolyamon képeztetnek ki mielőtt véglegesítenének.

Amint a közforgalmi eszközök szervi összefüggésbe jutnak az erdőgazdaság állandó szállító eszközeivel, megdőlnek azok az akadályok is, melyek a fát feldolgozó iparvállalatok létesülését, de e mellett egyéb termények ipari feldolgozására szolgáló vállalatok alapítását hátráltatják. Már azon körülmény folytán, hogy a faanyagok szállításához lefoglalt vízterő felszabadul, vagy legalább is megszűnnek azok az akadályok, melyek annak kihasználása elé sokféle nehézséget gördítettek, kínálkozóan lép előtérbe a vízterő ipari alkalmazása. Az anyagforgalom akadálytalan és olcsóbb lebonyolítása módot nyújt az egészséges spekulációra. Ugy a nyersanyag-szerzésnél, mint a feldolgozott termény elszállításánál a költségek és a vállalkozói nyereség biztos alapon számíthatók ki, mert az üzem független az időjárás, az árvizek stb. esélyeitől. Nincs akadály tehát, hogy azok a fűrésztelepek, cellulose gyárak, s egyéb hasonló iparvállalatok, melyek eddig az erdőtől távol, a nyilvános vasutak mentén létesültek s a messzebb vidékekről talán usztatott vagy tutajozott, s így minőségében is kifogásolható anyagot dolgoztak fel, ezen túl ne az erdők közelében vagy ez erdőkben telepedjenek meg, mikor a nyersfa megszerzése akadálytalan, az iparilag feldolgozott anyag elszállítása pedig nehézségbe szintén nem ütközik.

A fűrész- és más ipartelepek, melyek a *feltáratlan* erdők termésének feldolgozására voltak hivatva, többnyire az erdőbirtokos tőkéjéből keletkeztek, mert nem igen akadtak magánvállalatok, melyek hajlandók lettek volna arra, hogy talán messzebb vidékről usztatott, vagy tutajozott, s ennek következtében minőségében is kifogásolható, mennyiségében pedig az időjárás és annyi más esélynek kitett anyag feldolgozásába fektessék nagyobb számban

tőkéjüket. A fafeldolgozó magán iparvállalatok megszapordásának legfőbb akadálya különben a feltáratlan erdőkben kénytelen-kelletlen alkalmazott eladási módokban rejlik, mert éppen a szállító eszközök hiányossága miatt nem érvényesülhet bennök a szabad verseny kellő mértékben, ami arra utalja az erdőbirtokost, hogy a fatermést hosszabb időre, s *egyeseeknek*, mint nagy vállalkozóknak adja el.

Az erdőfeltárással megszünve mindezen akadályok, lehullanak a szabad verseny békői is, s mint a tapasztalatok igazolják, nem ugyan egyszerre, de fokozódó emelkedéssel nyilvánul meg az élénkség, a szabad mozgás a gazdaságban, s természetszerűen maga után vonja a hegyvidék közgazdasági fellendülését. Főleg Elsass-Lotharingiának a Vogesekben üzött erdőgazdasága nyújtott erre tanulságos példát utamon. A feltáratlan erdők zajtalan, s gyér lakosságú vidéke, az erdőfeltárás munkájának előre haladásával népesül meg. Az elhagyatott völgyekben egymásután létesültek az iparvállalatok, s a vidék csendjét a gyárak zakatolása váltja fel. Az állam, hogy a francia időkből reá maradt faeladási módokat, a nagyban és tövön való eladást az erdőgazdaság előnyére változtassa meg, az erdőfeltárás nagy munkája kapcsán különös gondot fordít arra, hogy egy ipartelep ne monopolizálja a vidéket, s azok számának meggyarapításával, a gazdaság a szabad verseny előnyeit élvezhesse. A vállalatok itt már magántulajdonuak, mert ilyen esetben már érvényesíthető Smith Ádám tétele, mely szerint az állam nem alkalmas arra, hogy iparvállalatokat üzzön.

De nemcsak az erdőgazdaság, hanem a feltárási munka révén az *erdő*, mint olyan is hova-tovább érvényesülhet olyan szerepben, mely elé közlekedési eszkö-

zeinek hiányossága gördített leküzdhetetlen akadályokat! A nagyobb városok lakossága ugyanis mindinkább fokozódó mértékben szükségét érzi annak, hogy a szellemi munka pihenőjét a természet szépségeinek élvezetére fordítsa. A városok szorult, meleg, egészségtelen levegője helyett az erdős hegyvidék árnyas, ozondus völgyei, hűvösebb klimája s természeti szépségei kínálkoznak arra, hogy a szellemi munkában fáradt családfő pihenőt találjon, új erőt gyűjtsön, hogy a városban elsatnyult gyermekek meg erősödjenek. Eltekint a nyaralni vágyó a nagy város kényelmeitől, s valóban áldozatra kész azért, hogy a társadalmi élet nyügeit lerázva, fesztelen egyszerűségben élhessen családjával a szabad természet gyönyöreinek.

Mennyi vidék, milyen tájak nyílnak meg e célra az erdőfeltárás munkája révén, mely az erdőt akadálytalan és közvetlen összeköttetésbe juttatja a nyilvános forgalom eszközeivel. Fejlődik a turistika, melynek immár azok is tisztelői lesznek, kik nem a közlekedési akadályok küzdelmes legyőzésében, de a természet szépségeinek gyönyörében, s a testi ártalmassággal nem fenyegető kirándulásokban találják örömeiket.

Mennyi közgazdasági előnnyel van kapcsolatban a vidék ilyen irányu megélénkülése; milyen előnyös következményekkel járhat, hogy a közönség megismerkedik egyes vidékek viszonyaival. Nem lehet-e egy, s más ilyen kirándulás indító oka valamely gyár alapításának, s annak is, hogy valaki nyaralót építsen ott, hova a természet szépségei, valamely kedves emléke, vagy egyéb körülményei vonzzák?

A Schwarzwald vidéke bizonyítja, hogy milyen hatással lehet az erdők feltárása a nyaraló telepek létesülésére, a turistika fejlődésére! Feltárták az erdőt, utakat építet-

tek az erdőgazdaság céljaira, s a közönség nem késik felkeresni a legtávolabb fekvő olyan vidéket sem, melyet eddig a közlekedési eszközök hiányossága zárt el a nagy világtól. Nyaralót épített az utak mentén ott, hol igényei a legjobb kielégítésre találtak. Akik a nyaralásban sem nélkülözhetik a társadalmi életet, telepeken egyesültek. De sokan vannak, akik pihenni vágyó törekvésükben a nagy világ zajától, de még a nagyobb telepektől is távol, a legelhagyatottabb, a legcsendesebb vidéken építkeznek, hogy a nyárnak tikkasztó hősege, meg a művelt, a zajos világtól meneküljenek. Sok elhagyatott helyen találtam, hogy a község épített egy nyaralóházat, mely néhány városi családnak hajlékot nyújt a nyári üdüléshez, a községnek pedig amortizálja a szerényen megkezdett vállalkozás befektetéseit, s egyéb anyagi hasznot is hoz a lakoságnak. Számos gazda építi nagyobbra házát, mert egy-két szobát a nyaralóknak szán, s majd később talán maga is igénybe veszi, ha családja meggyarapodik.

Valóban megleptek e tekintetben a Schwarzwald viszonyai, s megleptek e nagyszabású erdőgazdaság erdőt feltáró munkáinak ily irányú eredményei. Nem oly helyeken találtam egyedül ilyen előhaladást, melyek a vasutak mentén terülnek el. Nagyon sok helyütt leltem olyan vidékeken is, a melyek forgalmát a kifogástalanul jó utakon a személyszállításra berendezett postakocsi-járat, vagy bérkocsik közvetítik a 30—50 kilométerre, sőt ennél is távolabb eső vasutvonalakkal.

Szóval a feltárt erdőkbe nemcsak a gazdaság, s az azzal járó iparvállalatok, de a számban mindinkább gyarapodó nagyközönség is élénkséget hoz, mely testi és lelki üdülést és szórakozást keres a szabad természet ölében. A közönség, mely a legkedvesebb órákat éli az er-

dőben, hova-tovább jobban becsüli meg fáit, s a teremtés nagy munkájának, meg az örök természetnek az erdőben megnyilatkozó remekeit.

Megszületik ekként az erdő kultusza, mely az erdőgazdaság felvirágozásával együtt első feltétele a hegyvidék jólétének!

Mélyen tisztelt Uraim!

A most előadottak után már kevés, de mégis mellözhetetlen szavam marad.

Megisméltése nélkül a már hangoztatott elveknek, kiemelem még azt, hogy az erdőfeltárás sok oldalú előnyei, melyek, mint láttuk, közvetlenül az erdőgazdaság belterjesebbé tételével, az erdőjövedelem gyarapításával, az ipar fejlődésének elősegítésével, a mezőgazdaság, sőt az állattenyésztés érdekeinek istápolásával, a nép jólétének előmozdításával, s más közzgazdaságilag fontos kérdésnek megoldásával kecsegtetnek, a hazai erdőgazdaságnak is előkelő szerepet jelölnek ki hegyvidékeinket érdeklő közzgazdasági bajaink orvoslásában.

Ehhez azonban kell, hogy az erdőfeltárás előnyei a köztudatot átlengjék, kell, hogy a hegyvidéken *sok helyütt előbb, vagy egyidejűleg a közzforgalmi eszközök hálója kifejlesztessék*. Ily feltételek mellett azután az erdőbirtokosoknak a szomszéd osztrák tartományokban most folyó, s milliókat kívánó munkálatokhoz hasonlóan módot kell találniok ahhoz, hogy az erdős hegyvidéket a jövedelmező állandó jellegű szárazföldi közlekedési eszközökkel feltárják, s szervi összefüggésbe hozzák a közzforgalom egyéb eszközeivel. És én hiszem, sőt a külföld példái után nemcsak remélni, de állítani merem, hogy ezzel nagy lépést tenénk ama közzgazdasági bajaink javításához, melyek súlyos

következményeit most oly nehezen viseljük el; s melyek orvoslásához oly odaadó és sikeres munkát fejt ki ujabban földmivelési kormányunk is.

Nem fog e mellett bizonyára annyi, a kereset reményében a határszélről is jelentkező szegény munkásunk éhezni itt a fővárosban, ha otthon is munkát talál, s ha iparunk decentralizált megteremtéséhez, ahol már lehet, az erdőgazdaságok is megteszik ezt, a maguk anyagi előnyére váló fontos és aktualis lépést!

Az ilyképpen létesült ereken magyar gazdasági politikánk mind életerősebben fog lüktetni a határszéli hegyvidék utolsó gerinczéig!

És ha ezután az állandó szárazföldi eszközökkel feltárt, s a közforgalommal összefüggésbe kerülő erdők jó részébe eljut majd a nyaralni vágyó, vagy az egészséges turistikát kedvelő magyar közönség, s megismeri az erdőszet nagy munkáját az általános kultúra terjesztésében: akkor biztosítva lesz széles e magyar hazában az erdő megbecsülése!

Köszönöm ezuttal talán hosszan is igénybe vett nagybecsű türelmüket!

Közönlött ezáltal talán hosszán, igénybe zett nagy
 megdöbbenéssel, hogy a kormányzatnak ez a célja.
 Közönlött ezáltal talán hosszán, igénybe zett nagy
 megdöbbenéssel, hogy a kormányzatnak ez a célja.
 Közönlött ezáltal talán hosszán, igénybe zett nagy
 megdöbbenéssel, hogy a kormányzatnak ez a célja.
 Közönlött ezáltal talán hosszán, igénybe zett nagy
 megdöbbenéssel, hogy a kormányzatnak ez a célja.

